

Bewegingsonderwijs in beweging

'Als vakleerkracht hang je er maar zo'n beetje bij.' 'Je hoort niet echt bij een van de scholen waar je les geeft.' 'Je bent een lesboer die van school tot school trekt.' Deze en vergelijkbare uitspraken zullen veel bewegingsonderwijzers maar ook directeuren, groepsleerkrachten en schoolbestuurders bekend voorkomen.

In dit artikel wordt duidelijk gemaakt hoe bewegingsonderwijs vorm en inhoud kan krijgen in het schoolwerkplan. En wat de betekenis van vaardigheidsdiploma's en sportdagen kan zijn. Bij dit alles is de inzet en aanpak van de vakleerkracht doorslaggevend.

TH. VAN GIEZEN

Het 'er maar een beetje bijhangen' is iets waar men zich met persoonlijke inzet en (sociale) vaardigheden tegen kan wapenen. De aanwezigheid van de vakleerkracht bij bijvoorbeeld belangrijke teamvergaderingen en ouderavonden is daartoe een minimale bijdrage. Maar juist de *vakinhoudelijke samenwerking* kan de betrokkenheid versterken! Het gaat hierbij om samenwerking tussen de vakleerkrachten onderling, maar ook om goed contact met (de leerkrachten van) de basisscholen; daarnaast is een goed samenspel met het schoolbestuur van belang. Dit artikel geeft een situatiebeschrijving van de genoemde vakinhoudelijke (en soms schooloverstijgende) samenwerking.

KARAKTERISTIEK VAN DE SITUATIE

Het openbaar onderwijs in Schiedam heeft de integrale bestuursvorm met grote beleidsinvloed vanuit de gezamenlijke schoolleiders. Er zijn elf basisscholen, drie scholen voor speciaal onderwijs en drie scholen voor voortgezet onderwijs. Toerusting en bereikbaarheid is inmiddels afgerond. De Dienst Educatie draagt zorg voor deze scholen, onderhoudt hiermee de contacten en verleent vele diensten. Het vakonderwijs is één van de terreinen. De gemeente Schiedam kent al van ruim voor de invoering van de WBO vakleerkrachten bewegingsonderwijs voor het openbaar primair onderwijs. Thans zijn er vier vakleerkrachten voor basis- en speciaal onderwijs en één leerkracht voor de VSO-school.

Samenwerking vakleerkrachten en team: stap voor stap

Samenwerking is geen doel op zich. Het is het middel dat moet leiden tot resultaat. Samenwerking (en vertrouwen) moet al werkende groeien. Zo ook de producten die daaruit voortkomen. Die zijn er niet van het een op het andere jaar, maar groeien en verbeteren stukje bij beetje. In de samenwerking tussen en met de vakleerkrachten bewegingsonderwijs vormen de vergaderingen met (de onderwijskundig medewerker van) de gemeente een centraal punt. Deze vergaderingen worden, om de band met het veld te optimaliseren, tevens bijgewoond door een van de schoolleiders en een groepsleerkracht (met bijzondere affiniteit voor bewegingsonderwijs).

Tot nu toe zijn de volgende resultaten geboekt:

- het jaarplan bewegingsonderwijs;
- de basistekst schoolwerkplan-deel bewegingsonderwijs;
- de (boekjes) vaardigheidsdiploma's;
- de sportdagen;
- het project 'Kennismaken met sport'.

Naast deze producten is echter het belangrijkste resultaat: een hoogwaardige invulling van de lessen bewegingsonderwijs.

JAARPLAN BEWEGINGSONDERWIJS

Om de lessen van de vakleerkrachten zoveel mogelijk parallel te laten lopen, werd een jaarprogramma van ± 40 lesweken opgesteld. Daarin is per

week het les-thema (bv. 'klimmen-klaanderen' of 'rollen') aangegeven. Dit thema staat centraal tijdens het door de vakleerkrachten gegeven lesuur. In aanvulling hierop werd het jaar-schema uitgebreid met een 'kolom' waarin het thema van de door de groepsleerkracht te geven les(sen) werd aangegeven.

Voor al deze lessen is er voor de groepsleerkracht een door de vakleerkracht opgestelde lesvoorbereiding beschikbaar.

Daarin is het aangegeven thema dusdanig uitgewerkt dat er niet alleen sprake is van herkenning met de door de vakleerkracht gegeven 'voorbeeldlessen', maar ook met een voor de groepsleerkracht duidelijke haalbaarheidsgraad.

Thans is het jaar-schema uitgegroeid tot een jaaroverzicht waarin per periode (van vakantie tot vakantie) de drie wekelijkse lessen²⁾ staan ingevuld.

JAARPLAN EN KERNDOELEN

Vanaf augustus 1993 zijn er kerndoelen voor het basisonderwijs. Deze zijn voor bewegingsonderwijs verdeeld in drie domeinen:

- gymnastiek en atletiek,
- spel,
- bewegen op muziek (BOM)

Bij de introductie van deze wettelijk vastgestelde kerndoelen schreef minister Ritzen: 'Er is grote ruimte voor de eigen "vertaling" van de kerndoelen'.

Twee fragmenten uit het jaarplan Bewegingsonderwijs Openbaar basisonderwijs Schiedam (begin en eindperiode van het schooljaar) illustreren dat aan zowel aan de indeling van de drie hiervoor genoemde domeinen als aan de eigen 'vertaling' (bv. de 'Sinterklaasles' en de les 'Vakantie- en campingspelen') tegemoet is gekomen.

BASISTEKST SCHOOLWERKPLAN

Het jaarplan staat uiteraard niet op zichzelf. Zoals bij taal en rekenen de programmering van de leerstof deel

JAARPLAN BEWEGINGSONDERWIJS 1995-1996

Week		Les vakleerkracht	Les groepsleerkracht	Les groepsleerkracht
1	14/8 - 18/8	Oriënteringsles	Lopen en springen	Vrij in te vullen
2	21/8 - 25/8	Heffen en dragen	Tik- en loopspelen	Slagbalspelen
3	28/8 - 1/9	Rollen	Starten/sprinten	Slagbalspelen
4	4/9 - 8/9	Rollen	Mikken en treffen	Vrij in te vullen
5	11/9 - 15/9	Klimmen en klauteren	Heffen en dragen	Tref- en jagerbalspelen
6	18/9 - 22/9	Schommelen en zwaaien	Klimmen en klauteren	Tref- en jagerbalspelen
7	25/9 - 29/9	Netspelen: badminton	Schommelen en zwaaien	Vrij in te vullen
8	2/10 - 6/10	Netspelen: badminton	Tref- en jagerbalspelen	Samenspelen richting handbal
9	9/10 - 13/10	Duurloopvormen	Tik- en loopspelen	Samenspelen richting handbal
10	16/10 - 20-10	Herfstvakantie		

*Fragment 1 Jaarplan:
Van de start van het schooljaar tot aan de herfstvakantie (week 1 tot 10)*

40	13/5 - 17/5	Hemelvaartsvakantie		
41	20/5 - 24/5	Duurloopvormen	Springen/verspringen	Vrij in te vullen
42	27/5 - 31/5	Spelen met alternatief materiaal	Schommelen en zwaaien	Schuifslagspel
43	3/6 - 7/6	Evaluatie	BOM/Balanceren	Stoeispelen
44	10/6 - 14/6	Slaan/vangen en werpen	Starten/sprinten/estafette	Vrij in te vullen
45	17/6 - 21/6	Slagbalspelen	Vakantie- en campingspelen	Mega-mix (drie spelen)
46	24/6 - 28/6	Slagbalspelen	Slagbalspelen	Mega-mix (drie spelen)
47	1/7 - 5/7	Reis om de wereld	Slagbalspelen	Vrij in te vullen
	8/7 - 16/8	Zomervakantie		

*Fragment 2 Jaarplan:
Vanaf de Mei-vakantie tot aan het einde van het schooljaar (week 41 tot 48)*

uitmaakt van het schoolwerkplan, geldt dat ook voor het jaarplan bewegingsonderwijs. Toch zou de vraag kunnen worden gesteld of met 'planlastvermindering' in het vooruitzicht het nog wel zinvol is te werken aan een deel-schoolwerkplan bewegingsonderwijs. In Schiedam is het antwoord duidelijk 'ja'. De door staatssecretaris Netelenbos voorgestane planlastvermindering ontlast het onderwijs van het produceren van niet aan de praktijk gerelateerde teksten en verhalen. Ook biedt het scholen de mogelijkheid te verwijzen naar gehanteerde methoden. Dat is een goede ontwikkeling. De 'gevaarlijke' keerzijde ervan is dat er bij vormingsgebieden die bui-

ten de kerndoelen niet beschikken over een gestructureerde methode (en dat betreft niet alleen bewegingsonderwijs!) weinig lijn en samenhang overblijft. Schiedam kent een jaarplan, maar bewegingsonderwijs is *méer* dan 'het volgen van een jaarplan'. Bewegingsonderwijs maakt met de andere vormingsgebieden deel uit van de totale vorming van het kind. Daarnaast heeft het bewegingsonderwijs een directe relatie met de buitenschoolse (kennismaking met) sport. Het aanbrengen van samenhang leidt tot een *meerwaarde* van de afzonderlijke onderdelen. Samenhangen die in het schoolwerkplan aan de orde komen, zijn:

- het bewegingsonderwijs in de groepen 1/2, 3/4 en de groepen vanaf 6;
- de werkwijze van de vakleerkracht en werkwijze van de groepsleerkracht;
- de wijze van evalueren en rapporteren;
- het bewegingsonderwijs en activiteiten van de Schiedamse Dienst Sport en Recreatie;
- de schoolspecifieke en de overige sportdagen;
- de sportactiviteiten tijdens een werkweek en de andere activiteiten tijdens zo'n week (bijv. NME).

Ook een omschrijving van de rol van de vakleerkracht buiten de gymles

GYMNASTIEK EN ATLETIEK

Balanceren

- Over omgekeerde bank, waarbij de kinderen een eenvoudige opdracht moeten kunnen uitvoeren
- Over omgekeerde bank schuin en stabiel opgehangen

Springen

Diepspringen

- Vanuit hang aan stabiel vasthoudpunt
- Vanuit stand vanaf stabiel afzetpunt opm.: Bij de landing moeten de kinderen op de voorvoeten terecht komen en met de knieën uit elkaar inhurken

Steunspringen

- Steunsprongtjes op de grond, hazesprongen, kikkersprongen
- Wendsprongtjes over een lage hindernis waarbij de voeten een voor een over de hindernis gaan
- Wendsprongtjes over een lage hindernis waarbij de voeten tegelijk over de hindernis gaan
- Spreid (bok)springen over een medeleerling
- Hurksprong op of over hindernis met eventueel verhoogd steunvlak

Springen over hindernissen

- Springen over slootjes
- Springen over een verhoging met een- en tweeënig afzet

Touwtje springen

- Individueel springen

Klauteren

- Op en over stabiel en labiel opgestelde toestellen.

Lopen

- Individueel in een onoverzichtelijke situatie gecontroleerd lopen in verschillende snelheden.
- Eenvoudige groepsloop
- Lopen, waarbij de paslengte gevarieerd wordt
- Hinkelen
- Starten en sprinten

Rollen

- Voorover op een plat vlak
- Voorover vanaf een lage verhoging
- Rollen en 'in een keer' opstaan
- Achterover vanaf schuin omlaaglopend vlak

Duikelen

- Achterover (aan) b.v. ringen en touwen
- Voorover (om) b.v. rekstok en trapezoïde

Schommelen

- In zit waarbij het kind de zwaai op gang moet houden
- In stand waarbij het kind de zwaai op gang moet houden b.v. op knoop in touw

Zwaaien

- Zonder hoogteverschil, zelf de zwaai op gang brengen en in stand houden
- Van hoog naar laag

SPEL

Werpen en vangen

- Gericht werpen van een grote en kleine bal
- Vangen van een grote bal
- Werpen en vangen in een eenvoudige spelvormen

Stuiten

- In stilstand, in wandel en in looppas

Slaan

- Met een racket tegen een licht voorwerp b.v. een ballon

Tikspelen

- Spelen met verschillende looprichtingen en vrije plaatsen, rondloopspelen, heen en weer spelen, kris-kraasspelen. Ieder kind moet de functie van tikker kunnen uitvoeren.

Honkloopspelen

- Eenvoudig honkloopspel met werpen
- Eenvoudig honkloopspel met slaan van een lichte, grote bal met een racket
- Alle kinderen moeten de rol van werper/slagman en veldspeler kunnen uitvoeren

Trefspelen

- Jagerbal
- Iemand is 'm, niemand is 'm

Eenvoudige loopspelletjes en estafettevormen

BEWEGEN OP MUZIEK

Zangspelen

Bewegen op gespeeld ritme

- Herkennen en kunnen uitvoeren van gaan, looppas en huppel

Bewegen op actuele muziek

- Eenvoudige pasjes

Volksdansen

- Bewegen individueel of met meertallen volgens een eenvoudig patroon

VAARDIGHEIDSPROEVEN

Elk onderdeel kan maximaal vier punten opleveren.

Het maximum aantal te behalen punten over zeven onderdelen is 28.

Bij de toekenning van de diploma's wordt de volgende indeling gebruikt:

A-diploma: 1 t/m 7 punten

B-diploma: 8 t/m 14 punten

C-diploma: 15 t/m 21 punten

D-diploma: 22 t/m 28 punten

Afronding gemiddelde: 0,00-0,25=0; 0,26-0,75=0,5; 0,76-1,00=1

Het diploma is behaald door een proef af te leggen op de volgende onderdelen:

1 Turnen	gemiddelde
Brug	-----punten
Evenwichtsbalk	-----punten
Lange mat	-----punten
Rekstok	-----punten
Ring	-----punten
Ringzwaaien	-----punten
2 Toestelspringen	gemiddelde
Bok en kast	-----punten
Kast	-----punten
Minitramp	-----punten
3 Spel	gemiddelde
Basketbalscircuit	-----punten
Handbalscircuit	-----punten
Korfbalscircuit	-----punten
Soft- en slagbalscircuit	-----punten
4 Conditie	gemiddelde
Duurloop	-----punten
Hindernissen	-----punten
Shuttle run test	-----punten
5 Kracht en behendigheid	gemiddelde
Kracht en behendigheidscircuit	-----punten
Touw klimmen	-----punten
Touwtje springen	-----punten
Touwzwaaien	-----punten
6 Ritme en bewegen	gemiddelde
Jazzgymnastiek	-----punten
Touwtjespringen op muziek	-----punten
Jazzdagen	-----punten
7 Atletiek	gemiddelde
Verspringen	-----punten
Hoogspringen	-----punten
Stap-stap-sprong 60 meter	-----punten

softbal en slagbalcircuit

Deze onderdelen lenen zich minder voor een circuitvorm. De afname kan klassikaal of per onderdeel plaatsvinden. Het werpen en vangen kan met of zonder handschoenen worden uitgevoerd. Per onderdeel kan maximaal 4 punten worden toegekend.

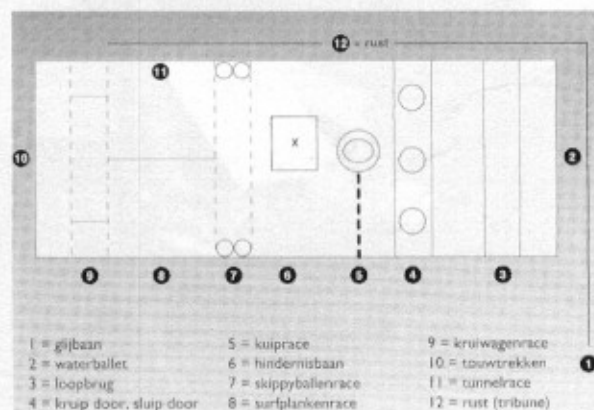
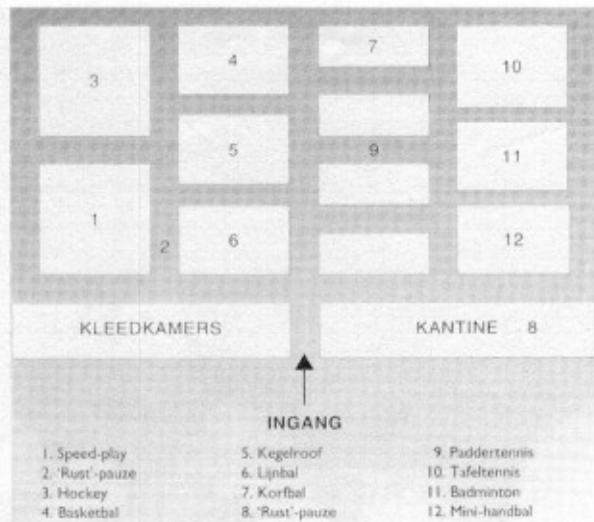
Onderdeel	Opmerkingen	Beoordeling door de vakleerkracht
I. Werpen en vangen (tweetalen met kastebal of kleine softbal)	 afstand 10 meter	
II. Verreiken van grondballen (aangeholde bal verwerken, gevolgd door aangooi naar medeleerling)	 afstand ca. 15 meter	
III. Honklopen (zo snel mogelijk vierkant ronden)	 □ <15 sec. = 1 punt □ <14 sec. = 2 punt □ <13 sec. = 3 punt □ <12 sec. = 4 punt afstand 15 meter	
IV. Slaan Mogelijkheden: a. met tennisbal en plankje b. met kastebal en kastekruppel c. met softbalcruppel op een onderhands gefloste bal uit positie schuin voor de slagman.	 10 pogingen. criterium: bal over de 10 meter lijn. 0, 1 of 2 goed = 1 punt 3 of 4 goed = 2 punt 5, 6 of 7 goed = 3 punt 8, 9, 10 goed = 4 punt	
V. Verwerpen (met kastebal of kleine softbal)	 15 m 20 m 30 m 35 m 1 punt 2 punt 3 punt 4 punt	
VI. Vangen van hoge ballen (met kastebal of kleine softbal)	 afstand 10 à 15 m.	 ♂ = leerling met bal ♀ = leerling zonder bal ---> = weg bal -> = weg leerling
Totaal aantal punten		-----> score = punten (afronden) 6

Categorie 1

Categorie 2

Categorie 3

Categorie 4

(de niet lesgebonden tijden) is in het schoolwerkplan vastgelegd.

VAARDIGHEIDSDIPLOMA'S

Al werkend aan het hiervoor besproken jaarschema werd met een lonkend oog gekeken naar het in de gemeente Den Haag al jaren lang functionerende vaardigheidsdiploma. Binnen de vergaderingen gemeente - vakleerkrachten leverde het thema 'vaardigheidsdiploma' regelmatig flinke discussie op. Discussies die

overigens het vakinhoudelijk niveau van de samenwerking alleen maar ten goede kwamen. Een belangrijke vraag was steeds weer: hoe (dé)motiverend is een vaardigheidsdiploma voor de op het terrein van bewegingsonderwijs minder getalenteerde leerling?

Bij de introductie van het vaardigheidsboekje en vaardigheidsdiploma kreeg dit gegeven het voordeel van de twijfel en naar achteraf blijkt terecht. Leerlingen kunnen op niveau

presteren. Kinderen weten evenals tijdens de reken- en taallessen dat niet ieder op hetzelfde niveau presteert. De leerling die zich inzet om een bepaalde oefening (zo goed mogelijk) te doen, wordt door de anderen veelal letterlijk en figuurlijk ondersteund. Daarnaast ervaren juist ook de zwakkere leerlingen de leervorderingen 'aan den lijve'. Het vaardigheidsdiploma vormt een goede en aan de praktijk aangepaste evaluatie van het in de voorafgaande jaren planmatig gegeven bewegingsonderwijs.

SPORTDAGEN

Het schoolwerkplan, het jaarplan en de vaardigheidsdiploma's hebben direct betrekking op het reguliere 'binnenschoolse' bewegingsonderwijs.

Sportdagen gaan een stapje verder. We onderscheiden:

- schoolspecifieke sportdagen;
- sportdag groep 8 (accent afscheid basisschool);
- sportdag groep 7 (accent kennis-making met sport).

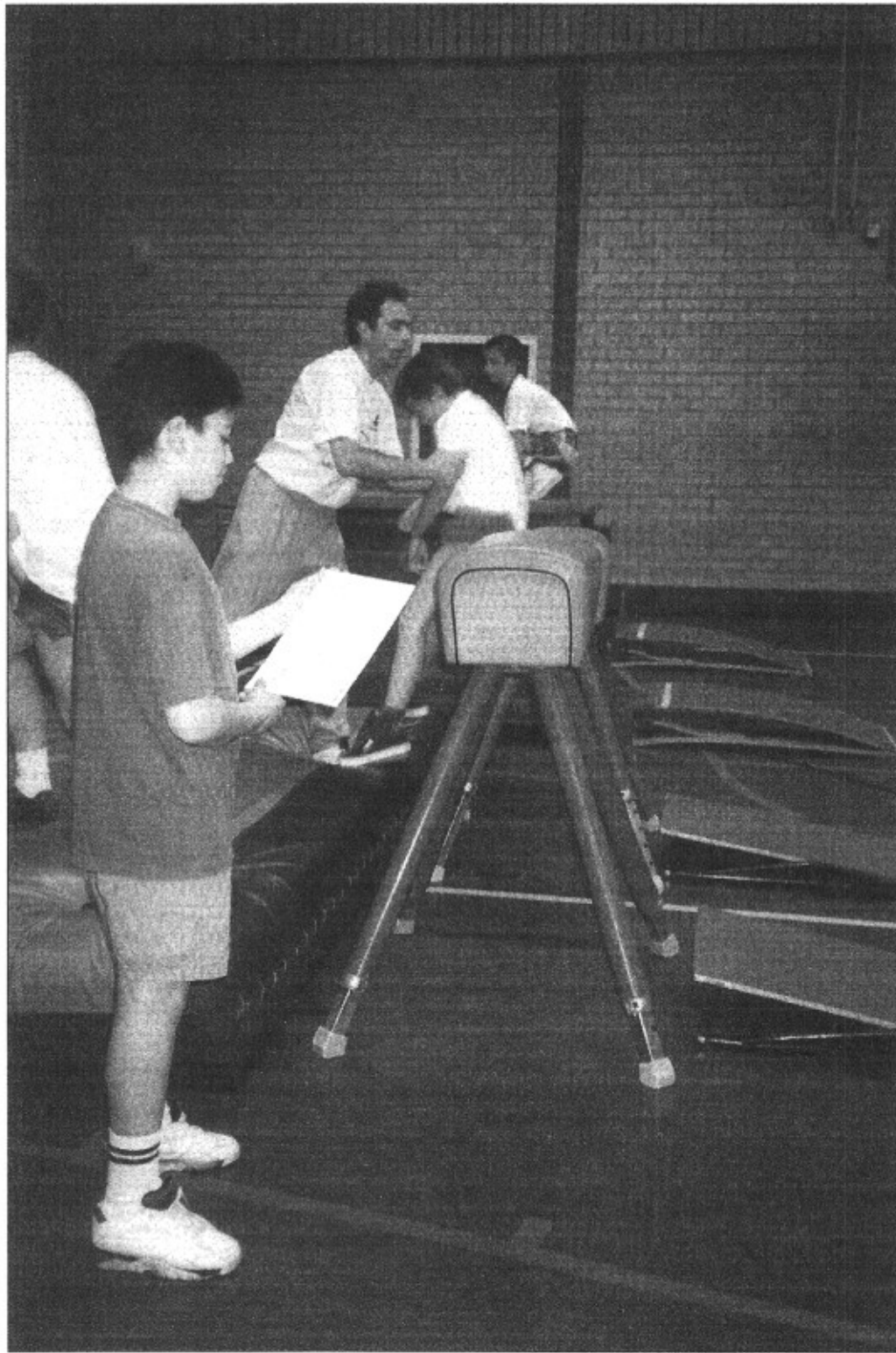
De schoolspecifieke sportdag vindt plaats (na) bij de school en wordt

Een voorbeeld:
soft- en slagbalcircuit

Schema indeling
sporthal Margriet

Schema indeling
zwembad

georganiseerd door de school met medewerking van de vakleerkracht. Twee andere sportdagen (sportdag groep 8 en sportdag 'kennismaken met sport') worden voor de scholen georganiseerd door de Dienst Educatie - vakleerkrachten en de Dienst Sport en Recreatie.

Voor de leerlingen van groep 8 (en oudste groep s.o.) wordt jaarlijks aan het eind van het schooljaar een sportdag gehouden. Deze sportdag is gespreid over twee lokaties: de sporthal en het zwembad (zie de tekeningen). In goede samenwerking met de

medewerkers van de sporthal en het zwembad wordt de basisopzet jaarlijks geactualiseerd.

Vanuit deze sportdag voor de leerlingen van groep 8 waarbij, als afscheid van de basisschool, het accent ligt op het op een leuke en plezierige manier met sport en spel bezig zijn, is de discussie ontstaan over een sportdag 'Kennismaking met sport'. Die discussie is omgezet tot concrete plannen. Inmiddels is er tweemaal een dag 'Kennismaken met sport' georganiseerd voor alle leerlingen van groep 7 en vergelijkbare groepen vanuit het speciaal onderwijs. Deze

dag wordt op school voorbereid met behulp van een aan de scholen verstrekte lesbrief 'Kennismaken met sport'.

De dag zelf wordt begeleid door leden van de diverse plaatselijke sportverenigingen en gecoördineerd door de vakleerkrachten en medewerkers van de Dienst Sport en Recreatie.

De sporten die op deze dag aan de orde komen: cricket, tafeltennis, honkbal, judo, basketbal, handbal, acrogymnastiek, klimsport, tennis, volleybal, korfbal, karate, badminton, frisbee en aerobics.

Al deze sporten kunnen in Schiedam beoefend worden. Op deze dag wordt ook aandacht besteed aan 'sportoverstijgende thema's', zoals sport in andere landen/culturen, fair play, blessurepreventie en gehandicapten-sport.

Aan het einde van de dag vindt er een gezamenlijke afsluiting plaats met een 'sportief-sensationeel karakter'. Tot besluit ontvangen de leerlingen een boekje met introductiebonnen voor de diverse sporten.

HANGT DE VAKLEERKRACHT ER MAAR ZO'N BEETJE BIJ?

Aan het begin van dit artikel werd een aantal stereotiepe uitspraken van vakleerkrachten weergegeven. Ook over vakleerkrachten zijn er dergelijke uitspraken, die velen zullen herkennen. 'Prima job', 'geen voorbereidingen', 'geen rapporten', 'met mooi weer buiten' enz.

Uit hetgeen in dit artikel beschreven is over het werken met een jaarplan en voorbeeldlessen en het bijhouden van vaardigheidsdiploma's, blijkt dat er flink geïnvesteerd wordt in activiteiten die voorwaardelijk zijn aan het lesgeven. De invulling van de niet-lesgebonden tijden vindt o.a. hiermee wel degelijk plaats.

Maar het blijft, zoals uit het voorafgaande blijkt, niet bij deze lesvoorbereidende activiteiten. Contacten met de Dienst Educatie en de Dienst Sport en Recreatie zijn een belangrijk onderdeel van het functioneren geworden.

Er ontwikkelt zich daarbij een zeker 'specialisme' en een zekere taakverdeling bij de vakleerkrachten:

- volgen van ontwikkelingen c.q. zich specialiseren in MRT;
- onderhouden van de contacten met de Dienst Sport en Recreatie;
- redactionele vaardigheden (werken aan lesbrieven/swp);
- deelname aan centrale schoolsportcommissie;
- betrokken zijn bij (her)inrichting van zalen.

De opgedane kennis en contacten

